

Baruch Kimmerling

ISRAELS FORDRIVELSE AV PALESTINERNE – FØR OG NÅ*

Historikeren Benny Morris har gjort en stor innsats for å undergrave de mange historiske mytene som har gitt det sionistiske prosjektet legitimitet. Hans arbeid har rørt ved et meget sentralt og smertefullt punkt i den nære israelsk-jødiske fortiden, nemlig fordrivelsen av 700.000 arabiske palestinere fra det området som senere ble Den jødiske staten. Forbudet mot å la dem vende tilbake etter krigen, skapte et flyktningproblem fra 1948 og framover. Morris har også kartlagt ugjerninger begått av jøder i løpet av den krigen, hvilket spilte en viss rolle i arabernes «frivillige» flukt fra sine landsbyer og nærmiljøer. Han har dessuten gitt en meget betimelig og utførlig diskusjon av hvor sentral ideen om «overføring»¹ (altså etnisk rensing) har vært i sionistisk tenkning.

De fleste av hans lesere har tolket hans beskjefteigelse med disse spørsmålene som uttrykk for sterk moralsk indignasjon, men dette er en feilslutning. Leser man hans bidrag grundig, framtrer et svært forenklende og endimensjonalt syn på den jødisk-arabiske konflikten. På tross av alle hans «oppdagelser» om israelernes moralsk forkastelige atferd, har han grunnleggende sett alltid vært tilbøyelig til å støtte den offisielle israelske tolkningen av begivenhetene.² Når det gjelder fordrivelsen av palestinere, er hans konklusjon at den ikke foregikk ut fra en overordnet plan eller som følge av en konsekvent politikk. [Men forskning som var publisert før Morris' utgivelser gir grunn til å tro noe annet.³]

Plan D og israeliseringen av territoriet

Tidlig på 1970-tallet studerte jeg ved Det hebraiske universitetet i Jerusalem og startet et forskningsarbeid som jeg håpet ville føre til en doktorgrad i sosiologi. Tema var den sionistiske ideologien om retten til å ta land i besittelse og denne ideologiens forhold til andre politiske doktriner. I de tidligste stadiene av forskningsarbeidet gjorde jeg en oppdagelse som sjokkerte meg: Under krigen i 1948 hadde jødiske militære og paramilitære tropper foretatt en omfattende rensing av den nye statens landområder (begrepet «etnisk rensing» var ukjent i den perioden). Min videre forskning, som bygget bare på israelske kilder, viste at om lag 350 arabiske landsbyer var blitt forlatt. Dette utgjorde et areal på 3,6 millioner mål.⁴ I en prosess som gikk gjennom flere stadier, ble disse landområdene overført til enten Den jødiske staten eller Det jødiske nasjonalfondet (JNF).⁵ Jeg fant også at Moshe

Dayan, som på den tiden var landbruksminister, opplyste at de om lag 700.000 araberne som «forlot» området hadde eiet omtrent 4,4 millioner mål land.

Et annet funn var at i perioden 1882-1948 lyktes jødiske selskaper (inkludert JNF) og privatpersoner i å kjøpe opp bare ca. 7 prosent av de totale landområdene i britisk Palestina. Resten ble tatt med våpenmakt og nasjonalisert under og etter krigen i 1948. I dag er bare 7 prosent av Israels territorium eiet av privatpersoner, og halvparten av dette eies av arabere. Israel er det eneste «demokrati» i verden som har nasjonalisert nesten hele sitt territorium. Det er til og med nedlagt forbud mot å leie ut noe av dette til ikke-jøder. Forbudet sikres gjennom et komplisert system av juridiske avtaler med JNF, herunder «Grunnlov om Israels landområder», «Israels landlov», «Loven om administrasjon av Israels landområder» (1960), i tillegg til paktene mellom staten Israels regjering og henholdsvis World Zionist Organization (WZO) i 1954 og JNF i 1961.

Den gjenværende brikken i forskningsarbeidet var om denne avfolkingen var en «naturlig» konsekvens av krigen. Den israelske staten har alltid hevdet dette, men den anklager også araberne ledere for å ha oppfordret til masseflukten. Alternativet er at avfolkingen var en tilsiktet jødisk politikk i den hensikt å sikre kontroll over så mye territorium som mulig, befolket av en så liten arabisk befolkning som mulig. Videre forskning viste at den militære strategien bak krigen i 1948 var den såkalte «Plan D» (*Tochnit Daleth*). General Yigal Yadin, sjefen for den operative delen av Israels forente væpnede styrker, lanserte denne planen den 10. mars 1948. Planen ble utarbeidet fordi man forventet militære sammenstøt i forbindelse med realiseringen av FNs delingsplan. Man regnet med at det jødiske statsbyggende fellesskapet som var blitt konsolidert i kolonitidens Palestina, ville bli utfordret av det arabiske fellesskapet, og at denne arabiske mobiliseringen ville bli støttet av militære styrker fra de arabiske nabostatene. I forordet til planen fastslo Yadin:

«Siktemålet med denne planen er å kontrollere Den jødiske statens område og forsvare dens grenser [som bestemt i FNs delingsplan] og de klyngene av [jødiske] bosettinger som ligger utenfor grenselinjene. Disse skal beskyttes mot regulære og irregulære fiendtlige styrker som opererer fra baser utenfor og innenfor Den jødiske staten.»

For å nå disse målene foreslo planen blant annet følgende tiltak:

«Aksjoner mot fiendtlige [arabiske] bosettinger lokalisert innenfor eller i nærheten av våre forsvarssystemer [dvs. jødiske bosettinger og områder] i den hensikt å hindre at disse blir brukt som baser for aktive væpnede styrker. Det vil bli snakk om følgende typer aksjoner: ødeleggelse av landsbyer (ved ildspåsettelse, sprengning og minelegging) – særlig av bosettinger som vi ikke kan oppnå [permanent] kontroll over. Følgende instruksjoner gjelder når man skal ta kontroll: landsbyen omringes og

gjennomsøkes, de som gjør motstand elimineres og befolkningen fordrives ut over statens grenser.»

Man kan trekke samme konklusjon om Plan D som man kan trekke om mange av den jødiske nybyggerstatens øvrige strategier: det som først kunne se ut som en ren og begrenset militær doktrine, viste seg å innebære vidtgående tiltak som førte til en fullstendig demografisk, etnisk, sosial og politisk forvandling av Palestina. Helt i tråd med denne doktrinens ånd, sørget de jødiske militære styrkene for å erobre et territorium på om lag 20.000 km² (altså langt mer enn de 14.000 km² staten Israel var blitt tildelt gjennom FNs delingsresolusjon). Dette området ble nesten fullstendig rensset for arabiske innbyggere. På det land som slik kom under jødisk kontroll etter 1948-krigen, hadde det før bodd om lag 800.000 arabere. Etter våpenstillstanden var det færre enn 100.000 arabere igjen, og de var under jødisk kontroll. Avtalen om våpenhvile mellom Israel og Jordan førte videre til at ytterligere 50.000 arabere kom under Israels myndighetsområde, fordi flere landsbyer ble lagt inn under israelsk kontroll.

Den militære doktrinen som lå til grunn for Plan D reflekterte klart den lokale sionismens ideologiske målsetting om å tilegne seg et så stort og kontinuerlig jødisk territorium som mulig, rensset for arabisk befolkning. Dette ble ansett som en nødvendig betingelse for å etablere en eksklusiv jødisk nasjonalstat.⁶

Det britiske koloniregimet – mellom 1921 og 1948 – var en politisk og militær paraply. Under denne kunne det sionistiske prosjektet utvikle sitt grunnleggende institusjonelle, økonomiske og sosiale kompleks. Men koloniregimet sikret også det arabiske kollektivets grunnleggende interesser. Da den britiske paraplyen ble fjernet, kom de arabiske og jødiske fellesskapene i en null-sum-aktig situasjon. Med støtte fra sin befolkning besluttet de arabiske lederne å avvise delingsplanen. De var ikke bare sikre på at de hadde absolutt rett til å kontrollere hele landet som på den tiden hadde to tredjedels arabisk flertall. De var også sikre på at de hadde kapasitet til å oppnå slik kontroll. Det jødiske fellesskapet og dets ledere innså derimot på den ene side at de ikke hadde nok av verken maktmidler eller befolkning til å kontrollere hele det palestinske territoriet, enn si til å fordrive eller beherske dets arabiske flertall. Derfor ga de sin offisielle aksept til delingsplanen, men satte alle sine krefter inn i bestrebelsene på å vri planens betingelser i sin favør, altså ytterligere utvide grensene i forhold til hva planen bestemte, og samtidig å redusere antallet arabere innenfor disse grensene.

På den tiden da jeg arbeidet på min avhandling, var det vanskelig å finne avgjørende beviser på at «Plan D» – på tross av dens vidtgående politiske konsekvenser og betydning – noen gang ble akseptert på «politisk nivå», enn si noen gang ble diskutert på det nivået. Min intuisjon sa meg at mange politiske og nasjonale ledere meget vel visste at visse ordrer og visse planer var det best ikke å diskutere eller å legge fram offentlig. Senere har Benny

Morris' funn bekreftet denne intuisjonen.⁷ Det er iallfall klart at den måten de militære operasjonene ble gjennomført på i 1948, ikke etterlater noen tvil om at Plan D uttrykte den doktrinen som de jødiske militære styrkene baserte seg på under krigen. Det er heller ikke noen tvil om hvilken «ånd» og hvilke oppfatninger som lå bak den.

Vinteren 1974 leverte jeg min doktoravhandling. Den ble godtatt av bedømmelseskomiteen våren 1975. Deretter prøvde jeg i mange år å få den publisert, uten hell. Mine eldre kolleger ved Det hebraiske universitetet forklarte meg, med et snev av medfølelse, at «alle som bodde i dette landet gjennom den perioden, vet akkurat hva som skjedde, men avhandlingen er ennå ikke publisert. Kanskje kan den publiseres om en hundre års tid...» Andre foreslo velvillig at jeg skulle begynne å forske på andre ting. Jeg insisterte imidlertid, og til slutt fant jeg ut at Instituttet for internasjonale studier ved California-universitetet i Berkeley var villig til å publisere avhandlingen. Boken kom ut i 1983 under tittelen *Zionism and Territory: The Socio-Territorial Dimensions of Zionist Politics*. Det var en «tørr» faglig tekst, og tiltrakk seg ingen offentlig oppmerksomhet. Opplaget var lite, men boken ble vel kjent og bredt sitert innen en liten sirkel av eksperter.

Barak-regjeringen reder grunnen for Sharon

Etter staten Israels opprettelse i 1948, har landet i regionalt perspektiv blitt en militær, økonomisk og teknologisk supermakt. I likhet med mange andre nybyggerkolonier er landet født i synd, på ruinene av en annen kultur som ble utsatt for politisk utryddelse og delvis etnisk rensing. Men den sionistiske staten lyktes ikke i å utrydde den rivaliserende bofaste kulturen, noe immigrantene i mange andre nybygger-samfunn klarte. Som vist, hadde staten i 1948 ikke makt til å klare det. De postkoloniale følelsene var på den tiden blitt så sterke at slike aksjoner ikke lenger ble akseptert av det internasjonale samfunnet. Til forskjell fra utfallet i Algerie, Zambia eller Sør-Afrika, var imidlertid palestinerne ute av stand til å kaste ut det folket som koloniserte dem. Den jødiske staten i Midt-Østen viste seg levedyktig, den utviklet sitt eget vitale samfunn og sin egen kultur. Hvordan den skulle utvikle seg over tid og oppnå indre normalisering, var imidlertid avhengig av at den ble anerkjent som en legitim enhet av de andre folkene i regionen. Fredsavtalen med Egypt i 1979 var i så måte sionismens nest største seier. Dens største seier var Oslo-avtalen der sionistbevegelsens fremste offer og motstander anerkjente at Den jødiske staten hadde rett til å eksistere i Palestina.

[Akkurat som Sadats traktat med Begin var et forsinket resultat av Israels seier i krigene som ble ført i 1967 og 1973, skjedde denne revolusjonerende vendingen i den palestinske politiske tekningens hovedstrømninger i kjølvannet av USAs seier i Gulf-krigen i 1991. Den videre utviklingen, med

mordet på statsminister Yitzhak Rabin i november 1995, og Likuds valgseier i 1996, forverret imidlertid nok en gang forholdet mellom de to partene.^{8]}

Det israelske Arbeiderpartiets Ehud Barak, ble valgt til statsminister i 1999. Som sine forgjengere var han en mann med solid militær bakgrunn. Valgseieren ga et visst håp om forbedring av forholdet til palestinerne etter tilbakeslagene under Likud-regjeringen under ledelse av Benjamin Netanyahu. Men Barak bestemte seg for å fryse gjennomføringen av alle de interimavtalene som Israel hadde inngått med palestinerne i tråd med Oslo-Wye-avtalene, blant annet delvis tilbaketrekking av israelske tropper fra Vestbredden, palestinsk kontroll over tre landsbyer nær Jerusalem, og frigivelse av alle fanger innsatt før 1993. I stedet gikk han inn for å forhandle fram en omfattende, permanent avtale. Han lot være å gjenoppta samtaler med palestinerne før dette ble helt nødvendig, da Clinton mot slutten av sin presidentperiode ble opptatt av å pynte på sitt ettermæle med en fredsavtale i Midt-Østen.

Sommeren 2000 spiret det allerede gjensidig mistillit mellom Arafat og Barak. De sentrale forhandlingene i Camp David ble forberedt med en lang rekke samtaler på alle nivåer, men disse var uproduktive. Arafat var på forhånd grunnleggende i opposisjon til Baraks opplegg – frysingen av de skrittvisе tiltakene og ideen om å forhandle fram en avsluttende, omfattende avtale – og han hadde fortsatt ikke noe som helst positivt resultat av Oslo-avtalene å vise til overfor en stadig mer urolig palestinsk befolkning. Men siden Israel satt med alle kortene, hadde ikke Arafat noe annet alternativ enn å delta i Camp David.

Palestinerne var uten forhandlingskort, for sett fra deres side hadde de allerede gjort den endelige innrømmelse: i Oslo-avtalene hadde de anerkjent Israels rett til å eksistere som stat i 78 prosent av det historiske Palestina. De hadde håpet at i etterkant av fredsavtalene med Egypt og Jordan, og med referanse til den arabiske tolkningen av FNs sikkerhetsråds resolusjoner 242 og 338 (som krever tilbaketrekking fra territoriene okkupert i 1967) kunne det være mulig å etablere seg på det gjenværende territoriet, eventuelt etter noen mindre justeringer av grensene. Selv om Israel senere løste litt på sine krav, var det imidlertid fortsatt forhandlinger i gang om annektering av ytterligere ca. 12 prosent av Vestbredden i den hensikt å skape tre bosettingsområder. Dette ville dele Den palestinske staten inn i atskilte kantoner, og kommunikasjonen mellom dem ville bli svært vanskelig. Palestinerne omtalte de områdene de derved ville stå igjen med som bantustans. Men de enklavene Afrikanerne lot de svarte sørafrikanerne få overta, var faktisk atskillig bedre utrustet enn de som ble foreslått i Baraks «sjenerøse» forslag.

Det er således ikke overraskende at Arafat, som var klar over at USA og Israel samordnet sine posisjoner, bare meget uvillig deltok ved toppmøtet.⁹ Deborah Sontag har påpekt at «palestinerne følte at de ble slept av gårde til Marylands grønneklede åser for å utsettes for dobbelt press fra en israelsk

statsminister og en amerikansk president som, på grunn av sine forskjellige politiske timeplaner og bekymring om eget rykte, begge hadde en personlig følelse av at alt hastet veldig.»¹⁰ Palestinerne sa at amerikanerne gjentatte ganger viste til at den israelske statsministerens koalisjon var ustabil, og de hevdet at det etter hvert så ut til at toppmøtets hensikt like mye var å redde Barak som å skape fred. Av disse grunnene bestemte de fleste palestinske delegatene seg på forhånd for å følge en fåfengt «bunkersstrategi», der de automatisk avviste ethvert forslag.

Under samtalen gikk Barak med på å være «fleksibel» om de israelske forslagene på forskjellige felter, og han var nær ved å godta en territoriell innrømmelse på over 92 prosent. Men hvert forslag, og hvert tema, ble diskutert for seg. Man la vekt på at intet var avtalt før det var enighet om alt. Israelerne ga således atskilte tilbud til palestinerne på mange forskjellige felter, hovedsaklig fordi de var sikre på at alt ville bli direkte avvist likegyldig hva som skjedde, mens palestinerne – det var i det minste hva pressen rapporterte under forhandlingene – ikke kom med noen motforslag. Til slutt kunne Barak kombinere alle de atskilte forslagene og hevde at han hadde gitt palestinerne et sjenerøst tilbud ingen noen gang hadde sett maken til.

Da toppmøtet brøt sammen, og Baraks regjering gikk i oppløsning, kom Baraks skjebnesvangre erklæring om at det ikke fantes «noen partner» på den palestinske siden. Det var bare et spørsmål om tid før sammenbruddet i Camp David førte til væpnet konflikt.

Sharons strategi for politisk utryddelse

Etter sju år med resultatløse samtaler som ikke brakte noen framskritt for palestinerne sak, samtidig om den jødiske (israelske) koloniseringsprosessen i de okkuperte palestinske områdene ble intensivert, var det ikke spørsmål om, men bare *når* og i hvilken form raseri og vold ville bryte ut. Palestinerne var ikke uvitende om asymmetrien i maktforholdet mellom dem og Israel, og valgte således en ny linje. Tidligere hadde linjen vært å oppnå uavhengighet og å få slutt på okkupasjonen. Slike diplomatiske bestrebelser var framfor alt avhengige av jødernes og amerikanernes velvilje. Nå gikk palestinerne over til å føre en uavhengighetskrig, næret delvis av religiøse følelser. I slik strid er folk beredt til å betale en høy personlig og kollektiv pris for å nå det de anser som sitt overordnede mål.

I så måte var Sharons provokatoriske besøk på Tempelhøyden i 2000 bare gnisten som satte fyr på det bålet som Peres, Netanyahu og Barak etter tur hadde båret favner av knusktørr tennved til. Barak hadde redet grunnen for Sharons valgseier på 52 prosent i februar 2001, en seier uten historisk sidetykke. At dette var et vendepunkt ble bekreftet av parlamentsvalget i januar 2003, da høyre-blokken sikret seg 69 av Knessets 120 plasser,

samtidig som Sharon ble første statsminister som oppnådde gjenvalg siden Menachem Begin i 1981.

Under Sharon er Israel blitt en stat som konsentrerer all sin kapasitet om å oppnå et hovedmål: politisk utryddelse av det palestinske folket.¹¹ Slik utryddelse har som sitt endelige mål å ødelegge et bestemt folks utsikter – ja, selve deres vilje – til legitim selvbestemmelsesrett og suverenitet over det land de anser som sitt hjemland. Det er faktisk en reversering av den prosess som Woodrow Wilson gikk inn for ved slutten av første verdenskrig, og som siden er blitt et akseptert internasjonalt prinsipp. Slik politisk utryddelse består av en blanding av militære, politiske, sosiale og psykologiske virkemidler. De vanligste teknikkene er beslaglegging av jord og kolonisering av denne, begrensninger av folks mobilitet og frie bevegelse (portforbud, avstengninger, veisperringer). Videre iverksettes drap, lokale massakre, massearrestasjoner, oppsplittelse eller eliminering av leder- og elitegrupper. Daglig undervisning og utdanning forstyrres eller forhindres. Dessuten gjennomføres fysisk ødeleggelse av offentlige institusjoner og infrastruktur, private boliger og eiendom. Resultatene er utsulting, omskolering, sosial og politisk isolasjon, og delvis – eller hvis mulig – fullstendig etnisk rensing, selv om dette ikke kan skje som en enkelt, dramatisk aksjon.

Siktemålet med de fleste av disse framgangsmåtene er å gjøre livet så uutholdelig at et så stort flertall som mulig av den rivaliserende befolkningen – og særlig dens eliter og middelklasse – skal forlate området «frivillig». Typisk nok utføres alle slike tiltak med referanse til «lov og orden». Et nøkkelement er å oppnå makt til å definere situasjonen slik at ens egen side defineres som lovens håndhever, mens de andre framstår som kriminelle og terrorister. Et alternativt mål kan være å etablere et marionettregime – slik som i de sørafrikanske bantustans – som adlyder alle ordrer, men samtidig nærer en illusjon om at det undertrykte etniske fellesskapet har selvråderett.

Den israelske demografiske diskursen

Benny Morris har altså nylig skapt nok en kontrovers gjennom offentlig å uttale seg om muligheten for en ny runde med etnisk rensing.¹² Det er umulig å forstå denne kontroversen uten å forstå dens demografiske bakgrunn. Dette er et komplekst saksområde. Kort oppsummert er det slik at om dagens befolkningsutvikling fortsetter, kommer jødene en gang i løpet av de neste 40 til 50 år ikke lenger til å utgjøre flertallet av befolkningen – selv ikke innen Israels grenser fra før 1967. Dette er nesten uunngåelig fordi den arabiske befolkningen er yngre og har en mye høyere fødselsrate. Fortsatt immigrasjon fra den jødiske diasporaen kan ikke snu denne trenden. Dette faktum skaper engstelse innen alle deler av det israelske politiske miljøet.

Den radikale løsningen på dette dilemmaet er «overføring» av de arabiske befolkningsgruppene. «Moderate» versjoner av disse forslagene går ut på å

bytte territorier med tilhørende befolkning. I disse scenariene tenker en seg at israelske områder med stor arabisk befolkning (som nedre Galilea) gis til Den palestinske staten i bytte for at jødiske bosettinger i de okkuperte områdene inkorporeres i Israel. Mer ekstreme løsninger på dette dilemmaet reiser krav om tvangsflytting av palestinere, ikke bare fra de okkuperte områdene, men også fra selve Israel. En slik løsning har hittil bare versert i ekstreme miljøer, men har de siste årene blitt noe mer respektabel.

Tidligere ble «overførings»-løsninger foreslått åpent bare av Meir Kahanes tilhengere. Men i 1990 ble et annet parti som delvis støttet ideene om «frivillig overføring», nemlig General Rehavam Ze'evi's Moledet-parti, partner i den israelske koalisjonsregjeringen. Termen «frivillig» ble lagt til ene og alene for å hindre at noen kunne anklage partiet for å gå inn for å begå en forbrytelse. I dag er Modolet (som nå deltar i en parlamentarisk blokk som ledes av Benny Elon, en annen tilhenger av «overføring») igjen med i regjeringen.¹³ I 2002 valgte Det nasjonale religiøse partiet en ny leder, General Effie Eitam, som krevde at fiendtlige arabere skulle overføres til andre land dersom en ny krigssituasjon ga anledning til dette. Det viser seg at de fleste overførings-scenarier, selv det som nylig ble skissert av Benny Morris, bygger på forutsetningen om en «Armageddons krig», en krig som kan utgjøre et skalkeskjul for massiv etnisk rensing.¹⁴

USAs angrep på Irak våren 2003 skjerpet denne atmosfæren av forventning. Under slike omstendigheter, der den israelske regjeringen er en av Irak-krigens mest entusiastiske støttespillere, er det ingen overraskelse at en gruppe israelske akademikere publiserte en «hysterisk advarsel» mot den mulige hensikt å begå en slik ugjerning under dekke av en regional krig.¹⁵

Så lenge den palestinske væpnede motstand og terror fortsetter, viser meningsmålingene uten unntak at en stadig stigende andel av israelerne ønsker å kaste ut palestinerne fra de okkuperte områdene og sågar Israels arabiske borgere fra Israel. For eksempel viser spørreundersøkelser foretatt av Asher Arian for Jaffe-senteret for strategiske studier ved Tel Aviv-universitetet, at i 1991 støttet 38 prosent av den jødiske befolkningen tvungen «overføring» av palestinere fra de okkuperte områdene, mens 24 prosent foreslo å fordrive også de israelske araberne. I 2002 hadde disse andelen økt til henholdsvis 46 og 31 prosent.

Den alternative løsningen er å bruke den tiden man har til å trekke seg tilbake fra de okkuperte områdene og til å oppnå en grunnleggende forsoning mellom jødene og Israels arabiske borgere. Man må sørge for at de sistnevnte blir integrert på fullstendig likeverdig basis som individer og som etnisk gruppe i den israelske staten. Tilhengerne av denne løsningen hevder at det store flertallet av arabiske borgere i Israel anser seg forpliktet overfor den israelske staten, dens verdier og dens kultur og at de verdsetter dens potensielt demokratiske preg. Videre hevder de at denne alternative løsningen er nødvendig for å redde Israel fra å bli nok en paria-stat (som Sør-Afrika under

Apartheid-regimet). Benny Morris' nylige bidrag til denne kontroversen er å slutte seg til en løsning som ligger på den mer radikale enden av spekteret av mulige strategier for å takle det såkalte «demografiske problemet».¹⁶

Sharon og Bush-administrasjonens «Veikart»

De harde fakta er imidlertid at det palestinske folket eksisterer. Mulighetene er lik null for at en slik politisk utryddelse kan gjennomføres – altså at landet etnisk renses for palestinere – uten at det får fatale konsekvenser for Israel. [På den annen side er Israel nå en regional stormakt. Det som ovenfor ble kalt sionismens største seiere, Oslo-avtalene, var en palestinsk tilpasning til USAs side etter Golfkrigen i 1991.¹⁷] Parallelt til dette ble Bush-administrasjonens nye «veikart» lansert under opptrappingen til invasjonen i Irak. Målet med denne planen er å få en slutt på all væpnet motstand mot Israel. I bytte for dette skal palestinerne – innenfor foreløpige grenser – få opprette en enhet som kalles «Palestinsk stat».¹⁸ Dette skal følges av tilbaketrekning av israelske styrker fra Den palestinske selvstyremyndighetens (PNAs) territorier, samt valg til et nytt Palestinsk Råd, hvilket igjen skal lede til forhandlinger med Israel om en permanent avtale, noe man planlegger å nå fram til i 2005.

Den såkalte «kvartetten» – bestående av USA, EU, FN og Russland – skal overvåke planens iverksettelse. Planen lar alle kontroversielle tema – blant annet grensdragning, flyktningenes tilbakevendingsrett og Jerusalems status – stå ubesvart. Strategien passer med Sharons taktikk, nemlig å kjøpe tid til å fortsette sin utryddelsespolitikk – en taktikk basert på den antakelse at palestinernes terrorangrep kommer til å fortsette, hvilket vil gi opphav til like voldsom militær respons fra Israels side.¹⁹

Hvor effektiv Sharons tilnærming er, kom klart fram i en meningsmåling i desember 2002. Mer enn sju av ti palestinere og israelere ga uttrykk for at de gjerne ville inngå en avtale dersom palestinerne ga avkall på voldsbruk samtidig som israelerne aksepterte opprettelsen av en palestinsk stat innen grensene fra 1967. Færre enn en av fem av ti palestinere og israelere – prosentandelene var bemerkelsesverdig like for begge gruppene – støttet ideen om å vinne tilbake det historiske Palestina eller å fastholde okkupasjonen av territoriene (Gaza, Vestbredden). Men de aller fleste som utgjorde henholdsvis det israelske og det palestinske flertallet trodde overhodet ikke at den andre siden var beredt til å gi avkall på voldsbruk eller til å gi de nødvendige konsesjoner. Således fortsatte de fleste palestinere å støtte intifadaens voldelige metoder, mens en tilsvarende andel israelere fortsatte å støtte det israelske militærets voldelige gjengjeldelser.

Som den veltrente kartleser han er, fant Sharon Bush-planen svært nyttig. En tale han holdt i november 2002 skisserer en klar visjon om hvordan konflikten kan styres: iverksettelse av Veikartet ville gjøre Israel i stand til å

skape et sammenhengende territorium på Vestbredden, et område som ved en kombinasjon av tunneler og bruer ville gi palestinerne muligheten til å reise fra Jenin til Hebron uten å passere en eneste israelsk veisperring eller kontrollpost. Så lenge palestinerne fortsatte å gjøre «ærlige og reelle bestrebelser på å bekjempe terroren», ville Israel iverksette tiltak som «skaper territoriell kontinuitet mellom palestinske befolkningsentra», og dermed trekke seg tilbake fra byer som Jenin, Nablus og Hebron. Gjennomføringen av nødvendige reformer innen PNA ville så lede over i Bush-planens neste fase: etablering av en palestinsk stat, innen «provisoriske» grenser.

Hensikten er åpenbar. «Den palestinske staten» kommer til å danne seg som tre enklaver rundt byene Jenin, Nablus og Hebron, uten territoriell sammenheng. Planen om å knytte enklavene sammen med tunneler og bruer innebærer sterkt israelsk nærvær i de fleste andre områdene på Vestbredden. For riktig å understreke poenget, la Sharon til:

«Den palestinske staten vil bli fullstendig demilitarisert. Den vil få anledning til å holde seg med lett bevæpnet politi og indre styrker som kan sikre orden i det sivile liv. Israel kommer til å fortsette å kontrollere alle bevegelser inn og ut av den palestinske staten, kontrollere luftrommet, og sørge for at den palestinske staten ikke får anledning til å alliere seg med noen av Israels fiender.»

Sharon vet meget vel at det vil være fullstendig umulig for noen palestinsk leder å avslutte konflikten i bytte for så begrenset selvstyre og territorium. Men bare det at han nevner kodeordene «palestinsk stat» – en formulering som har vært bannlyst fra høyresidens vokabular – gir ham et skinn av moderasjon i utlandet og plasserer ham i sentrum av det hjemlige politiske spektrum. Slike faktorer sikrer ham dessuten nærmest ubegrensede mengder tid til å fortsette sitt politiske utryddelsesprogram, et program som hele veien har hatt Arbeiderpartilederen Ehud Baraks uforbeholdne støtte.

I kjølvannet av den anglo-amerikanske invasjonen av Irak – hvis mest slående resultat var at ikke ett eneste masseødeleggelsesvåpen ble funnet – forsøker Washington nå å polere sitt image som fredsskaper ved å fremme Veikartet igjen. Mens massemedia i Vesten har vært opptatt av *hudna*, eller avtalen om våpenhvile mellom lederne for Hamas, Islamsk Jihad og Den palestinske selvstyremyndigheten (PNA), er det få som har merket seg den presise ordlyden i Israels erklæring av 26.05.2003, der man «sluttet seg til» planen om Veikartet. Her heter det at «Israels regjering beslutter at alle Israels kommentarer, som omtalt i Bush-administrasjonens erklæring, kommer til å bli implementert fullt ut i løpet av den fasen der Veikartet gjennomføres.» Det man aksepterte var med andre ord ikke selve Veikartet, men de fjorten betingelsene og reservasjonene. Hver og en av disse var helt atskilt fra innholdet i det opprinnelige dokumentet. Dermed kan Sharon erklære at han har antatt sin egen versjon av Veikartet, samtidig som Bush får

anledning til å gjøre kjent at man har tatt et «positivt skritt», noe han markerte ved å reise til Aqaba for å bli fotografert.

Politiske løsninger må basere seg på riktig oppfatning av konfliktens historiske røtter

Israels betingelser er imidlertid basert på en feilaktig oppfatning av konfliktens grunner og logikk. Man antar at voldens røtter ligger i «palestinsk terrorisme», heller enn i Israels mangeårige okkupasjon og ulovlige kolonisering av palestinske landområder og Israels utbytting og trakassering av et helt folk. Således heter det i Israels første «betingelse»: «I planens første stadium og som en betingelse for framgang gjennom det andre stadiet, skal palestinerne fullføre oppløsningen av terroristorganisasjonene ... og deres infrastruktur, beslaglegge alle ulovlige våpen og overføre dem til en tredjepart». Om forfatterne av dette dokumentet hadde anlagt et mer presist perspektiv på de historiske og politiske årsaksforholdene, ville de ha foreslått umiddelbar avslutning av okkupasjonen og tilbaketrekning av Israels militære styrker til grensene fra før 1967 som første – og ikke siste – stadium av prosessen. Under slike betingelser kunne det gi mening å kreve at den suverene palestinske staten la ned sin motstand mot en okkupasjon som ikke lenger var i kraft, og tok aksjon – gradvis, men med beslutsomhet – mot terroristorganisasjoner som kunne true dens autoritet eller stabilitet.

En av de avgjørende manglene ved Oslo-avtalen var troen på at Den palestinske selvstyremyndigheten kunne fungere som et slags kontraktørregime som arbeidet for å befeste Israels sikkerhet, mens alle andre saker kunne gjøres til gjenstand for endeløse forhandlingsrunder der hver eneste konsesjon ville være en følge av israelsk velvillighet. En slik tilnærming viste seg umulig. Dessuten viste Oslo-prosessen sammenbrudd at den lange perioden preget av «tillitskaping» mest av alt førte til gjensidig mistillit og ga all verdens muligheter til de kreftene som ønsket å sabotere enhver avtale. Et minimumskrav til en realistisk fredsplan er å gi palestinerne mulighet til å oppnå et av deres avgjørende mål: en suveren stat som dekker 22 prosent av det historiske Palestina. En eksplisitt formulering av dette målet ville skape større symmetri mellom partene og stimulere dem til å arbeide i retning av løsninger på tilleggsspørsmål slik som Jerusalem, flyktninger, fordelingen av vannressurser, osv.

Sist, men ikke minst, inneholder Veikartet – som en betingelse for en avtale – to motsatte krav til palestinerne: på den ene side skal de opprette et autoritært regime i stand til å bekjempe avvikende terroristorganisasjoner; på den annen side skal de demokratisere sitt politiske system. Igjen er det avgjørende – om ikke dette simpelthen skal bli stående som et hyklerisk påskudd for å unngå enhver avtale – at det omtalte årsaksforholdet snus på hodet. For hvis en forhandlingsløsning fikk bred folkelig oppslutning, kunne

den i seg selv være det beste middel til å få fart på demokratiseringen av alle de partene som er involvert. Uten tilpasninger som dette, som et minimum, synes Veikartet bare å vise vei i retning av fortsatt politisk utryddelse av det palestinske folk under «Den amerikanske hundreårsfredens» paraply.

Etterskrift sommeren 2004: Sikkerhetsgjerd og tilbaketrekingsplan

I løpet av 2003-04 ble det, som en reaksjon på press fra grasrota, bestemt å bygge et «sikkerhetsgjerde» eller en mur for å beskytte israelerne mot selvmordsbombere. Etter noe nøling tok Sharon opp dette forslaget og innarbeidet det i sin tilbaketrekingsplan. Betrakter man gjerdets lokalisering, skjønner man at det bare er nok en bit av en større plan for å trekke opp Israels framtidige grenser og å inkorporere flertallet av bosettingene, samtidig som man deler den palestinske befolkningen inn i fire atskilte bantustans.

Spørsmålet om grenser har i øyeblikket skapt en viss forvirring i Israel. Grunnen til dette er Sharons program om å evakuere bosettingene i Gaza samt noen få, små og isolerte bosettinger på Vestbredden. Dette programmet skapte panikk på høyresiden. For første gang siden 1967 hadde nemlig en av deres ledere forpliktet seg til å gi opp bosettinger i det historiske Palestina. Politikere i sentrum, samt ikke-radikale grupper på venstresiden ønsket planen velkommen – men ikke uten en mistenkelig mine – fordi de så den som en sprekk i det tabuet som hittil hadde forhindret enhver fjerning av bosettinger. De håpet også at dette kunne bli starten på en tilbaketrekning fra alle de okkuperte områdene.

Det er imidlertid hevet over tvil at oppløsning av 17 bosettinger på Gazastripen ikke vil gjøre slutt på okkupasjonen der. Israel legger opp til å beholde kontroll over Gazas luftrom, over de tilhørende havområder, samt over alle grensepasseringer. Antakeligvis vil dessuten Israels hær og sikkerhetsstyrker fortsette å operere der. Det virkelige resultat av Sharons plan vil være å forvandle Gaza-stripen til en enorm konsentrasjonsleir, overvåket av israelerne. En slik palestinsk «selvstendighet» kunne så tjene som modell for deler av Vestbredden. Likevel har ikke en gang Sharons egen regjering godkjent dette opplegget, og det er ikke garantert parlamentarisk flertall, selv ikke om det får Arbeiderpartiets nølende støtte.

I et slikt perspektiv er tilbaketrekningen fra Gaza og sikkerhetsgjerdet komplementære politikker på et høyere plan. Denne planens ytterste mål er å sikre kontroll over en maksimal andel av det palestinske territoriet samtidig som man minimerer antallet arabiske innbyggere.

For å nå dette målet vil grensemuren hegne inn alle de vesentlige bosettingsblokker (ca. 60 bosettinger), inklusive mange som ligger langt inne på det palestinske territoriet, slik som Kiryat Arba og Ariel. Når muren er bygget ferdig, vil det bety en de facto annektering av om lag 20 prosent av Vestbredden. I tillegg til dette ser det ut til at Israel ønsker å holde på

Jordandalen helt opp til en smal stripe som ligger om lag 6 mil vest for Jordanelva.

Israels høyesterett avsa i slutten av juni 2004 en dom om gjerdet, men kjennelsen gjelder bare en svært liten del av det. Denne delen ligger i Jerusalem, og er spesielt problematisk for palestinerne. De inngjerdede områdene inneholder en stor ansamling av arabiske bosettinger i en enklave atskilt fra andre palestinske territorier. Dette motsier sågar den «sikkerhetslogikken» som har som erklært formål å holde araberne utenfor Israel.

Enten den blir permanent eller ikke, vil en slik «grense» som denne muren utgjør, ikke bare gjøre palestinernes dagligliv uutholdelig, den vil også hindre dannelsen av en levedyktig palestinsk stat. Kanskje var dette dens viktigste skjulte formål, å tvinge araberne vekk fra landet ved hjelp av «frivillig» etnisk rensing. Intet palestinsk lederskap – med eller uten Arafat – vil godta en slik «grense», og den voldelige syklusen vil fortsette. Den eneste akseptable grensen for palestinerne etter at de selv har gitt opp kravet om 78 prosent av det historiske Palestina, er grensen fra før 1967. Dette skulle være gjenytelsen for oppgivelsen av kravet om tilbakevending til hele Palestina. Sharons opplegg med unilateral nydannelse av grensen ved å bygge gjerder er selve oppskriften på fortsatt gjensidig nedslakting.

Oversatt av Lars Mjøset

NOTER

- *) Denne artikkelen er satt sammen av to forskjellige artikler som Baruch Kimmerling nylig har publisert. Innledningen, samt avsnittene «Plan D og israliseringen av territoriet» og «Den israelske demografiske diskursen» stammer fra «Benny Morris's Shocking Interview», et innlegg publisert på nettstedet www4.alternativenews.org 27.01.2004. Resten av artikkelen – bortsett fra etterskriftet, som er skrevet spesielt for dette nummeret av *Vardøger* – er utdrag fra en artikkel publisert (på hebraisk) i *Ha'aretz*, april 2003: Artikkelen (her oversatt fra den engelske oversettelsen, «From Barak to the Road Map», *New Left Review*, 23, Sept/Oct 2003) tar utgangspunkt i en biografi over Ehud Barak. Kimmerling tolker denne biografien i lys av Baraks behov for å pynte på sitt ettermæle etter at hans konklusjon etter Camp David-forhandlingene – om at palestinerne ikke var noen troverdig forhandlingspartner – var blitt trukket i tvil. (Dette behandles i artikkelen av Malley og Agha som publiseres annetsteds i dette nummeret av *Vardøger*.) Som Kimmerling innledningsvis gjør rede for, har han selv som sosiolog og Morris som historiker kommet til samme konklusjoner etter å ha utforsket den etniske rensingen som ligger til grunn for dannelsen av staten Israel. Morris' forskningsinnsats omtales også i Perry Andersons artikkel i dette nummer av *Vardøger*, som imidlertid også sterkt kritiserer disse «post-sionistenes» politiske tafatthet. (Men Anderson tar feil når han slår Kimmerling i hartkorn med Morris.) I den senere tid har Benny Morris gått fra tafatthet til en form for oppgitt politisk kynisme. I intervjuet «Den sterkestes overlevelse», først publisert på hebraisk i *Ha'aretz*, 08.01.2004 (en engelsk oversettelse er publisert som «On Ethnic Cleansing», *New Left Review* 26, Mars/April 2004), antyder han mulighetene for nye etniske rensings-

prosesser. Kimmerlings andre bidrag er en kritikk av synspunktene i dette intervjuet. Vårt utvalg konsentrerer seg imidlertid om de avsnittene som inneholder historisk substans, de gir således en sammenfatning av den bredere analysen som Kimmerling gir i sin bok *Politicide. Ariel Sharon's War Against the Palestinians* (Verso, London 2003). [O.a.]

- 1) «Overføring» oversetter den engelske termen «transfer». [O.a.]
- 2) Dette gjelder særlig Benny Morris, *The Birth of the Palestinian Refugee Problem*, Cambridge 1988, revidert, oppdatert utgave 2004, og B. Morris, *Righteous Victims: A History of the Zionist-Arab Conflict 1881-2001*, New York 1999, men i mindre grad: B. Morris, *Israel's border wars, 1949-1956: Arab Infiltration, Israeli Retaliation, and the Countdown to the Suez War*, Oxford 1993.
- 3) Denne setningen er lagt til av oversetteren som overgang. [O.a.]
- 4) 3,25 millioner dunum. Dunum er et tyrkisk landmål som brukes generelt i Midt-Østen. Oversatt til amerikanske flatemål går det 4,5 dunum på 1 acre (Kimmerling, *The Invention and Decline of Israeliness*, s. 27). Siden 1 acre er 4047 dekar (m²), dvs. knapt 4,1 mål, så er 1 dunum noe mer enn 1 norsk mål, om lag 1,1 mål. [O.a.]
- 5) Dette fondet er en gren av WZO, Verdens sionistorganisasjon, med oppgave å reise finansiell støtte til staten Israels opprettelse og opprettholdelse. [O.a.]
- 6) Se også Perry Andersons og Arne Overreins artikler i dette nummer av *Vardøger*. [O.a.]
- 7) Se referansene i note 1, og dessuten B. Morris, «Revisiting the Palestinian exodus of 1948», i: E. Rogan & A. Schlaim, (eds.), *The War for Palestine*, Cambridge 2001, samt intervjuet fra 8.1.2004, «On ethnic cleansing», s. 40 der han påpeker at fra april 1948 sto Israels første statsminister Ben Gurion for et budskap om overføring. [O.a.]
- 8) Denne overgangen er lagt til av oversetteren, og det forutgående avsnittet står i Kimmerlings original i begynnelsen av avsnittet «Sharon og Bush-administrasjonens 'Veikart'» (se under), men i vår sammenklippede oversettelse passer det bedre her. – Utviklingen det vises til, er grundig analysert i Kimmerling, *Politicide*, del II, s. 105-138. [O.a.]
- 9) Jfr. Malley og Aghas artikkel oversatt i dette nummer av *Vardøger*. [O.a.]
- 10) Deborah Sontag, i *New York Times*, Juli 2001. [O.a.]
- 11) For sitt formål har Kimmerling konstruert begrepet *politicide*, som er en vri på det engelske ordet *genocide*. Det dreier seg altså ikke om fysisk, men politisk «mord», om å ta livet av ethvert element av politiske selvstendighetsbestrebelse. Begrepet er her oversatt med «politisk utryddelse». [O.a.]
- 12) Benny Morris, «Den sterkeste overlevelse», se innledende merknad. [O.a.]
- 13) Dette ble skrevet i januar 2004. I juni 2004 ble denne blokkens ministre kastet ut av regjeringen for å sikre flertall for Sharons tilbaketrekingsplan. Om denne planen, se etterskrift til slutt i denne artikkelen. [O.a.]
- 14) Se Morris, «On ethnic cleansing», s. 44-45. [O.a.]
- 15) Publisert i *The Guardian*, 2. Oktober 2002. [O.a.]
- 16) I den delen av artikkelen («Benny Morris's Shocking Interview») som ikke er oversatt her, påpeker Kimmerling at selv på rent kyniske, geopolitiske premisser er det en meningsløs strategi å kaste ut alle israelske arabere (som er ca. 20

prosent av befolkningen i Israel), da disse er den beste garanti mot eventuelle arabiske forsøk på å bruke masseødeleggelsesvåpen mot Israel. [O.a.]

- 17) De to siste setningene er lagt inn som overgang av oversetteren. Et avsnitt som opprinnelig sto her, er flyttet opp som innledning til avsnittet «Barak-regjeringen reder grunnen for Sharon». [O.a.]
- 18) Den opprinnelige planen var at den skulle være på plass ved slutten av 2003, men denne fristen skyver man nå på. I en halvoffisiell erklæring har Det israelske utenriksdepartementet slått fast at etableringen av en palestinsk stat er utsatt til 2005. Man la her til at denne statens grenser ikke kommer til å falle sammen med «den grønne linjen», nemlig grensene slik de var ved våpenhvilen i 1948. Dette var en indirekte avvisning av den såkalte Geneve-planen, som har vært mye diskutert i forbindelse med Veikartet. [O.a.]
- 19) Kimmerling, *Politicide*, s. 208. I boken går Kimmerling nærmere inn på dette. Han skriver at «den skrekk selvmordsbomberne skapte, ble brukt for å vinne innenlandsk og internasjonal legitimitet for ubegrenset bruk av israelsk militær makt og senere til gradvis å oppløse Den palestinske selvstyremyndigheten (PNA) og å gjøre Oslo-avtalene hensiktsløse» (s. 137). Intifadaene, de palestinske opprørene, og særlig den siste, al-Aksa-intifadaen som startet 29.9.2000, beskriver han som «en krig mellom to fellesskap» – en krig «som tilslører forskjellene mellom front og baktropper, sivile og militære, som har satt i gang en kjedereaksjon som fører ut i økende voldsbruk. Slike konflikter kjennetegnes også av at enhver empati for den andre sidens aspirasjoner, følelser, holdninger og lidelser forsvinner. Hvis symbolet på den første intifadaen var steinkastende palestinske barn, så er – for begge sider – selvmordsbomberne symbol på den andre. De to gruppens reaksjon på selvmordsbomberne avspeiler hver sides manglende evne til å forstå motstanderen. Israels jøder ser fenomenet som det endelige bevis på palestinernes ondsinnede, nidkjære og primitive natur og konkluderer med at det er umulig å innlate seg i konstruktive forhandlinger med folk som sender sine barn ut for å drepe både seg selv og uskyldige mennesker. (...) Samtidig ignorerer den israelske offentligheten akademiske forskere, som kulturforskeren Idit Zertals påpekning av at også jødene har en dødsethos, selv om den ikke manifesterer seg i selvmordsbombing. (Man gjør ofte narr av selvmordsbomberne og spotter deres motiver gjennom påstander om at slik atferd kan forklares seksuelt. Selvmordsbomberne skal angivelig ofre seg for å vinne de sytti jomfruene som stilles til rådighet for martyrer når de ankommer himmelen. Et slikt motiv eksisterer faktisk i det folkelige Islam, men forklaringen er altfor enkel og ser bort fra at noen av bomberne er ikke-troende eller kvinner og at motivasjonen er politisk-nasjonalistisk, religiøs, eller en blanding av begge.) Denne mangelen på forståelse har gjort mesteparten av den israelske befolkningen helt blind for den fattigdom, de livslange plagene og ydmykelsene, håpløsheten, og den evigvarende vold og myrderier som har tatt så mange palestinske liv og ledet så mange palestinske ungdommer til så desperate handlinger – handlinger som ikke er så ulike de Bibelen tilskriver Samson etter at han ble fanget av Filistinerne. Samme mangel på empati har også gjort palestinere blinde for jødisk sorg og raseri når selvmordsbombere massakrerer uskyldige sivile, følelser som forsterkes når mange palestinere offentlig uttrykker sin glede hver gang en aksjon er vellykket. Ofte blir begravelsene av ofrene på begge sider til ville politiske demonstrasjoner og hatsritualer» (s. 161-2). [O.a.]